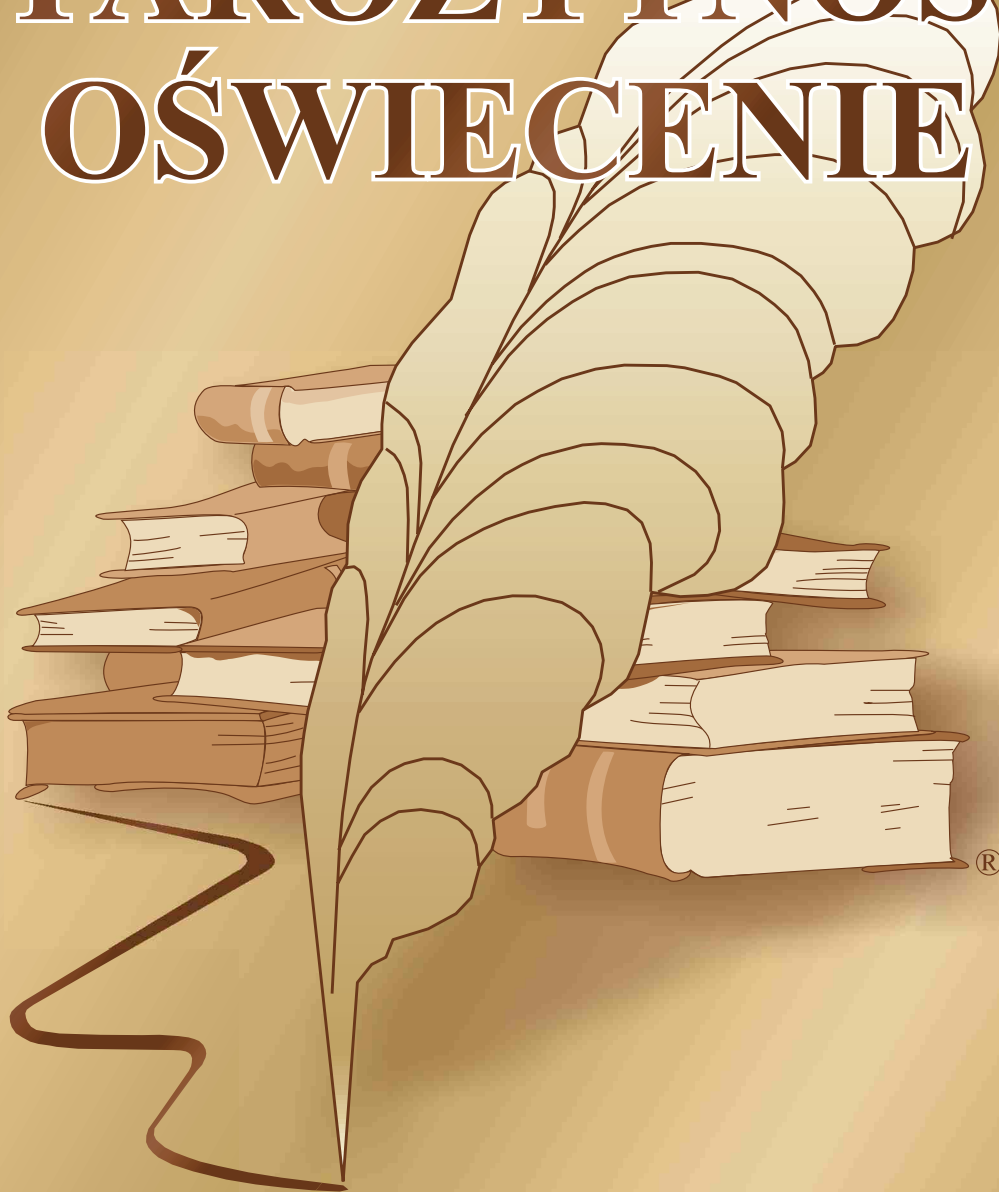

I Ty polubisz lektury szkolne

**AGATA
ŁUKASZEK-PIOTROWSKA**

**CZEŚĆ I
STAROŻYTNOŚĆ
OŚWIECENIE**

BIBLIOS

I Ty polubisz lektury szkolne

Starożytność - Oświecenie

Tom I

Agata Łukaszek-Piotrowska

Z serii

I TY POLUBISZ LEKTURY SZKOLNE, TOM I

Starożytność - Oświecenie

Opracowała

Agata Łukaszek-Piotrowska

© Copyright by Biblios 2006

All rights reserved. Wszelkie prawa zastrzeżone.

Plik przeznaczony jest do użytku prywatnego i zabronione jest rozpowszechnianie.

Znak graficzny zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Wydawca:

Wydawnictwo BIBLIOS

20-829 Lublin

ul. Lubuszan 15

tel. 0-817502756

fax 0-817502767

e-mail: bibl.wys@pro.onet.pl

www.sluchamy.pl

ISBN 978-8374980-13-5

Od Autorki

Nowa seria opracowań lektur szkolnych, której pierwszą część masz, Drogi Czytelniku, przed sobą, jest przeznaczona **dla uczniów szkół ponadpodstawowych**. Zawarto w niej komentarze do dzieł literackich omawianych w ramach programów szkolnych gimnazjalnych i licealnych.

Gimnazjalisto, kupując tę książkę, zapewniasz sobie źródło wiedzy również na lata kształcenia w liceum. Wśród wielu rozdziałów niniejszej publikacji znajdziesz potrzebne Ci opracowania konkretnych utworów – szukaj ich w spisie treści. Każda część serii zawiera więcej rozdziałów dotyczących tekstów omawianych w liceum, niektóre z nich przedstawiają lektury komentowane w gimnazjum we fragmentach, zaś w liceum – w całości. Jeśli przejrzysz tę książkę przed korzystaniem z niej, odszukiwanie potrzebnych informacji i interpretacji będzie dla Ciebie łatwe.

Licealista, oprócz szerokiego wyboru z kanonu aktualnych lektur, znajdzie tu uwagi dotyczące dzieł poznanych wcześniej. Warto je sobie przypominać – będą służyły jako kontekst ułatwiający zrozumienie dzieł z danej epoki lub utworów aktualnie czytanych autora.

Rodzaj, gatunek literacki, problematyka utworu oraz standardy omawiania w toku nauczania podpowiadają, że nie wszystkie teksty powinny być opracowane według ściśle przestrzeganego jednego schematu. Wychodząc z tego założenia, nie troszczyliśmy się o wprowadzanie bezwzględnych rygorów w strukturze rozdziałów, ale o takie przedstawienie lektur naszym Czytelnikom, jakie przyniesie im największe korzyści podczas kontaktu z poszczególnymi dziełami. Dla wygody Osób korzystających z tej serii, zamieściliśmy w książkach najbardziej istotne **informacje biograficzne** o pisarzach, **streszczenia** utworów oraz ich **omówienie w aspekcie problemowym i gatunkowym**. Niektórych wiadomości nie powtarzamy – odsyłamy wówczas Czytelnika do odpowiedniego miejsca w książce, gdzie już się one pojawiły (np. cechy jakiegoś gatunku zostały przedstawione w jednym miejscu, nawet wówczas, gdy książka zawiera opracowanie dwu lub więcej utworów reprezentujących tę formę).

Niniejsza seria podpowiada klucze interpretacyjne i zbiera najbardziej potrzebne wiadomości dotyczące lektur o większych rozmiarach objętościowych i znacznej złożoności problematyki. Są to najczęściej utwory epickie i dramatyczne, ale niekiedy – wówczas, gdy omawia się w szkole bogatszy wybór wierszy jakiegoś twórcy – publikujemy także interpretacje utworów poetyckich.

Staraliśmy się dostosować niniejszą serię do standardów wymagań egzaminacyjnych. Mamy nadzieję, że będzie ona wygodną pomocą podczas powtórek wiadomości przed sprawdzianem, testem kompetencji i maturą. Z myślą o takich okolicznościach na końcu każdej książki zamieściliśmy rozdział **Powtórka przed sprawdzianem**, w którym znajduje się esencjonalny skrót wiadomości.

Drodzy Czytelnicy, oddając w Wasze ręce I część serii *I Ty polubisz szkolne lektury...*, mam nadzieję, że przyjmiecie jeszcze jedną uwagę belfra. Moje doświadczenia w pracy pedago-

gicznej wskazują, że zawodne bywa korzystanie wyłącznie z opracowań. Mimo moich starań, by była to pomoc jak najlepsza, wiem, że ta książka nie zastąpi czytania literatury. Zachęcam, byście sięgali po opracowanie jako źródło porządkujące wiedzę i wskazujące pewne tropy interpretacyjne, **nie zamiast lektury**. Dla niektórych z Was korzystne będzie zapoznanie się z tematami dotyczącymi danego dzieła (tytuły podrozdziałów wydrukowane pogrubioną czcionką) przed przystąpieniem do czytania tekstu, innym wystarczy tylko przeczytanie komentarza po lekturze utworu, jeszcze inni wykorzystają niniejszą publikację wyłącznie do powtórek – każda z tych dróg jest właściwa i wystarczająca w indywidualnych przypadkach, zawsze jednak nie rezygnujcie z przyjemności czytania książek – **warto czytać utwory literackie!**

Na koniec pragnę dedykować tę serię **MOIM UCZNIOM** – dawnym i obecnym – i podziękować im za współpracę, która owocowała publikacją opracowań lektur szkolnych. Mam nadzieję, że będzie ona odpowiednią pomocą podczas lekcji języka polskiego i egzaminów dla kolejnych roczników młodzieży.

Agata Łukaszek-Piotrowska

Biblia

Niniejszy rozdział poświęcony jest prezentacji wybranych tekstów biblijnych, najczęściej omawianych w szkole. Komentarz dotyczy nie tylko znaczenia *Pisma świętego* jako podstawy wiary i wiedzy religijnej, ale – przede wszystkim – uwzględnia wiadomości istotne dla analizy i interpretacji tychże fragmentów *Biblii* jako dzieł literackich.

Biblia jako źródło kultury

Biblia, zwana również *Pismem świętym Starego i Nowego Testamentu*, jest najpowszechniej czytowanym i wydawanym dziełem religijnym i zarazem zbiorem tekstów pisanych, które można traktować jako źródło wiedzy historycznej. Niektórym z nich autorzy nadali kształt artystyczny i są one traktowane również jako wartościowe pod względem literackim.

Teksty biblijne stanowią skarbnicę wiedzy o życiu ludzi na przestrzeni ponad tysiąca lat, prezentują wielość postaw i charakterów, zagadnienia polityczne i gospodarcze, stosunek ludzi do Boga. Można tu znaleźć wyjaśnienia dotyczące pochodzenia świata, relacje z działalności Jezusa Chrystusa w I w. n.e. oraz nauczanie apostołów – uczniów Jezusa. Od wielu wieków chrześcijanie traktują *Biblię* jako źródło wiary objawionej, znajdują w niej także wskazówki do realizacji w codziennym życiu.

Pismo święte powstawało w ciągu długiego okresu: *Stary Testament* zawiera teksty zapisane w okresie XIII-I w. przed narodzeniem Chrystusa, zaś *Nowy Testament* – 51-96 r. n.e. Pierwsza z wymienionych części *Biblii* obejmuje głównie przekazy o charakterze historycznym i prorockim, zaś w drugiej przeważają wypowiedzi historyczne i mądrościowe – zawiera ona relacje naocznych świadków życia na ziemi Jezusa (*Ewangelie*), dokumenty i relacje dotyczące działalności apostołowskiej oraz fragment o charakterze prorockim – *Apokalipsę św. Jana*.

Powstające w tak długim czasie dzieło miało wielu autorów, uważa się jednak, że ma ono charakter **teandryczny**, to znaczy bosko-ludzki – napisane zostało przez ludzi będących pod natchnieniem Bożym. Niektóre fragmenty są anonimowe, zaś inne zostały opatrzone imieniem twórcy. **Autorami** pism *Starego Testamentu* są m.in. prorocy Jeremiasz oraz Izajasz, także król Dawid, zaś *Nowy Testament* został spisany przez uczniów Jezusa, którzy wśród swoich relacji umieszczają wypowiedzi Mistrza – np. przypowieści, które Syn Boży wygłaszał do słuchaczy.

Teksty biblijne zapisano w trzech **językach**: hebrajskim, greckim i aramejskim, dlatego też początkowo tłumaczono na inne języki tylko fragmenty. Do podstawowych znaczących **przekładów** należą *Septuaginta* – tłumaczenie *Starego Testamentu* przez „siedemdziesięciu”, w III-II w. p.n.e., na język grecki, z przeznaczeniem dla Żydów w Aleksandrii oraz *Wulgata* – łaciński przekład *Pisma świętego* dokonany w IV w. n.e. przez św. Hieronima. Na język

polski tłumaczono fragmenty *Biblii* już od średniowiecza. W naszej kulturze najbardziej zasłynęły dwa całościowe przekłady: ks. Jakuba Wujka z 1599 r. oraz tzw. *Biblia Tysiąclecia*¹ z 1965 r.

Pismo święte stanowi istotne i ciągle **żywe źródło kultury**. Nie przestając spełniać swojej zasadniczej roli – tekstu stanowiącego dla wyznawców Chrystusa podstawę wiary – jest skarbnicą wielu motywów, związków frazeologicznych, środków stylistycznych i gatunków literackich. Dość wymienić dla przykładu choćby motyw Kainowej zbrodni, rajskiego ogrodu czy przez wszystkich rozpoznawany, wykorzystywany w różnych dziedzinach sztuki krzyż. W codziennym użyciu są związki wyrazowe o rodowodzie biblijnym, np. Salomonowa mądrość, Hiobowe wieści, stanąć jak słup soli, umywać ręce. Niektóre formy literackie natychmiast kojarzone są z *Pismem świętym*, jak choćby przypowieść czy apokalipsa. Wymienianie większej liczby przykładów jest niemożliwe, gdyż zajęłyby one całą książkę.

W kolejnych epokach chętnie przywoływano w literaturze i malarstwie postaci, symboliczne znaki, znamienne motywy biblijne, ponieważ ich wykorzystanie dowodzi istnienia odwiecznych postaw, reakcji, mechanizmów psychologicznych i historiozoficznych. W wypowiedziach, którym starano się nadać rangę testamentu do wypełnienia czy też charakter księgi o niepodważalnej wymowie, stosowano stylizację biblijną (naśladowanie języka lub formy, np. przypowieści) – taki charakter mają np. *Księgi narodu polskiego* i *Księgi pielgrzymstwa polskiego* Adama Mickiewicza. Niektóre motywy mają szczególną moc pobudzania wyobraźni artystów – należą do nich m.in.: taniec Salome i apokaliptyczna wizja czasów ostatecznych.

Biblia jest dziełem religijnym, filozoficznym, historycznym i w wielu fragmentach artystycznym. Te i inne aspekty wartości *Pisma świętego* odgrywają znaczącą rolę w kulturze światowej, zwłaszcza europejskiej. Uniwersalizm ksiąg biblijnych sprawia, że są one nośnikiem treści aktualnych również w dobie współczesnej. Można w nich znaleźć prawdę o człowieku, przestrozę przed upadkiem moralnym, rady przydatne w konkretnych sytuacjach życiowych oraz nadzieję na sprawiedliwość i miłosierdzie Boga wobec ludzkich upadków i ułomności.

---

¹ *Pismo święte Starego i Nowego Testamentu [Biblia Tysiąclecia]*, oprac. zespół biblistów polskich pod red. K. Dynarskiego, Poznań 1984. Z tego źródła pochodzą wszystkie cytaty z *Biblii*.

Spis treści

Od Autorki	4
Biblia	6
<i>Biblia</i> jako źródło kultury	6
Pisma Starego Testamentu	8
Opis stworzenia świata i człowieka	8
Postawa Abrahama	9
Hiob – „mąż sprawiedliwy”	10
Poetyckie wersety <i>Psalmsów</i>	12
Refleksje filozoficzne w <i>Księdze Koheleta</i>	14
Biblijny erotyk – <i>Pieśń nad Pieśniami</i>	16
Proroctwa Izajasza	18
Opłakiwanie tragedii narodu w <i>Lamentacjach</i>	19
Pisma Nowego Testamentu	21
<i>Osiem błogosławieństw</i> – perspektywa szczęścia dla bogobojnych	21
Dydaktyzm przypowieści biblijnych	22
<i>Hymn o miłości</i> św. Pawła	25
Proroctwo czasów ostatecznych w <i>Apokalipsie św. Jana</i>	27
Jan Parandowski, Mitologia	30
Jan Parandowski	30
Pojęcie mitu, wierzenia starożytnych	30
<i>Narodziny świata</i>	32
Wśród starożytnych bogów	33
Świat bohaterów	37
<i>Historia wojny trojańskiej</i>	40
Religia i bóstwa starożytnego Rzymu	41
Homer, Iliada	44
Homer	44
Streszczenie	44
Wątek gniewu Achilleusa, istotne fragmenty	47
Bohaterowie wojny trojańskiej	50
Świat bogów	52
Artyzm dzieła	53
<i>Iliada</i> jako epos	55
Homer, Odyseja	56
Streszczenie	56
Omówienie wybranych fragmentów	59
Bohaterowie i bogowie	62
Artyzm <i>Odysei</i>	64
Sofokles, Antygona	65
Sofokles	65
Początki dramatu i teatru	65
Streszczenie	66
Antygona – postać tragiczna	68
Kreon i zagadnienie władzy	70

Uniwersalna wymowa utworu	71
Cechy i struktura tragedii antycznej	72
Pieśń o Rolandzie	74
Geneza utworu	74
Streszczenie	75
Roland – ideał rycerza	78
Karol Wielki – doskonały władca	79
Cechy eposu rycerskiego	81
Dzieje Tristana i Izoldy	82
Rodowód historii o niezwyklej miłości	82
Streszczenie	83
Główne postaci	86
Motyw miłości w <i>Dziejach Tristana i Izoldy</i>	88
Cechy romansu rycerskiego w <i>dziejach Tristana i Izoldy</i>	89
Dante Alighieri, Boska Komedia – fragmenty	91
Informacja o autorze, geneza utworu	91
Streszczenie wybranych fragmentów	91
Wizja zaświatów w dziele Dantego	93
Utwór z pogranicza epok – cechy poematu Dantego	94
Jan Kochanowski, Odprawa posłów greckich	96
Jan z Czarnolasu	96
Streszczenie tragedii	97
Przestroga dla Polski w utworze o sytuacji Troi	100
Uniwersalizm tragedii	103
<i>Odprawa</i> wobec tragedii greckiej – cechy utworu	104
Jan Kochanowski, wybrane liryki	105
Bóg – Stwórca, Opiekun i Artysta w hymnie J. Kochanowskiego <i>Czego chcesz od nas, Panie...</i>	105
Wielotematyczność pieśni Jana Kochanowskiego	106
Pochwała wsi w <i>Pieśni świętojańskiej o Sobótce</i>	110
Uczucia ojca po stracie córki w <i>Trenach</i>	112
Gatunki liryczne uprawiane przez Jana Kochanowskiego	117
Giovanni Boccaccio, Sokół	118
Autor i jego dzieło	118
Streszczenie noweli <i>Sokół</i>	118
Historia miłości z sokołem w tle	119
Cechy noweli	121
William Szekspir, Romeo i Julia	122
William Szekspir – życie i twórczość	122
Streszczenie	122
Główne postaci	124
Motyw niezgody i tragedia zakochanych	127
Uniwersalizm tragedii	128
William Szekspir, Makbet	129
Geneza utworu	129
Streszczenie	130
Główne postaci	133
Szekspirowska tragedia władzy i jej uniwersalizm	135

Cechy dramatu elżbietańskiego	136
Molier, Świętoszek	138
Molier	138
Streszczenie	139
Tartuffe – Orgon	141
Świętoszek jako komedia obyczajowa	142
Molier, Skapiec	144
Streszczenie	144
Postać Harpagona	147
Dramat rodzinny	148
Cechy komedii Moliera	149
Ignacy Krasicki, Monachomachia	152
Ignacy Krasicki	152
Streszczenie	152
Krytyka „świętych próżniaków”	154
Poemat heroikomiczny	156
Julian Ursyn Niemcewicz, Powrót posła	157
Julian Ursyn Niemcewicz – najważniejsze fakty biograficzne	157
Okoliczności powstania <i>Powrotu posła</i>	158
Streszczenie	159
Charakterystyka przeciwstawnych obozów politycznych	161
Zagadnienia polityczne, społeczne i obyczajowe	164
<i>Powrót posła</i> jako komedia	165
Franciszek Zabłocki, Fircyk w zalotach	167
Franciszek Zabłocki	167
Streszczenie	167
Fircyk – modny kawaler	169
Krytyka ciemnej szlachty w osobie Arysta	170
<i>Fircyk w zalotach</i> jako komedia obyczajowa	171
Voltaire, Kandyd, czyli optymizm	173
Życie i twórczość Voltaire’a	173
Streszczenie	174
Krytyka filozofii Leibniza	182
Podróże, przygody, obserwacje bohaterów	184
Powiastrka filozoficzna	187
Powtórka przed sprawdzianem	188
<i>Biblia – Stary Testament</i>	188
<i>Biblia – Nowy Testament</i>	189
Jan Parandowski, <i>Mitologia</i>	190
Homer, <i>Iliada</i>	190
Homer, <i>Odyseja</i>	191
Sofokles, <i>Antygona</i>	191
Pieśń o Rolandzie	192
Dzieje Tristana i Izoldy	192
Dante Alighieri, <i>Boska Komedia</i>	193
Jan Kochanowski, <i>Odprawa posłów greckich</i>	193
Jan Kochanowski, wybrane liryki	194

Giovanni Boccaccio, <i>Sokół</i>	195
William Szekspir, <i>Romeo i Julia</i>	195
William Szekspir, <i>Makbet</i>	196
Molier, <i>Świętoszek</i>	196
Molier, <i>Skapiec</i>	196
Ignacy Krasicki, <i>Monachomachia</i>	197
Julian Ursyn Niemcewicz, <i>Powrót posła</i>	197
Franciszek Zabłocki, <i>Fireyk w zalotach</i>	198
Voltaire, <i>Kandyd, czyli optymizm</i>	198
Bibliografia	200